

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра теоретичної і прикладної економіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
Михайлишин Г.Й.

“ _____ ” _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Галузь знань 07 Управління та адміністрування
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

факультет економічний

Івано-Франківськ – 2020 рік

Робоча програма з дисципліни Економіка природокористування та охорона довкілля для студентів ОР «бакалавр» галузі знань 07 Управління та адміністрування спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. – 2020 р.

Розробники:

Мацола Михайло Михайлович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки

_____ (Пилипів Н.І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ _____ ” _____ 2020 року

Схвалено Науково-методичною радою економічного факультету.

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

_____ (Гнатюк Т.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ _____ ” _____ 2020 року

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни. Дисципліна "Економіка природокористування та охорона довкілля" є складовою частиною професійно-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. Дисципліна спрямована на вивчення і використання нових знань стосовно взаємовідносин між економічним розвитком і навколишнім природним середовищем. Вона вивчає принципи і методи економічної оцінки природних ресурсів, порядок справляння плати за користування природними ресурсами та забруднення навколишнього природного середовища, формування фондів охорони природи, планування і управління в галузі природокористування та охорони довкілля, захисту навколишнього природного середовища і природних ресурсів економічними методами впливу з метою попередження небажаного антропогенного впливу на природу.

Мета вивчення дисципліни «Економіка природокористування та охорона довкілля» - формування у студентів еколого–економічного світогляду та наданням їм відповідних знань, які дозволять майбутнім фахівцям не лише визначити рівень забруднення довкілля, величину завданої йому шкоди, але й вести ефективну цілеспрямовану роботу з його охорони і відновлення.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основи природокористування та охорона довкілля.
2. Еколого-економічна політика природокористування.

Завдання вивчення дисципліни: сформувати у студентів стійкі знання з теорії економіки природокористування; допомогти студентам набути вмінь і навичок щодо передбачення масштабів завданого збитку як природним ресурсам, так і вцілому суспільству, а також умінь та навичок щодо відтворювання природних ресурсів, визначення розмірів відшкодування завданих збитків як природним ресурсам, так і виробникам, упровадження моніторингу, розробки системи екологічного управління й економічних методів природоохоронного комплексу в суспільному виробництві.

Основними цілями вивчення дисципліни є формування у студентів сучасного економічного мислення та спеціальних знань, спрямованих вирішувати еколого-економічні проблеми, виходячи з національних і міжнародних інтересів, визначити цілі та поточні пріоритети, обґрунтувати напрямки регіонального природокористування з визначенням їх екологічної і соціально-економічної ефективності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

✓ основні питання теорії та практики економіки природокористування, оцінки природних ресурсів і пошуку економічних механізмів досягнення їх раціонального використання;

✓ способи виявлення негативного впливу господарської діяльності на довкілля та процедури створення економічного механізму відновлення деградованої природи, а також управління природокористуванням;

вміти:

✓ застосовувати отримані знання при розв'язанні практичних та ситуаційних завдань;

✓ професійно виконувати еколого–економічний аналіз та практично застосовувати економічні важелі регулювання охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів;

✓ визначити вплив використання природно-ресурсного потенціалу на економічну господарську діяльність і навколишнє середовище, шляхи оздоровлення екологічної обстановки та створення сприятливих умов для життєдіяльності населення;

✓ приймати відповідні управлінські рішення.

Методи навчання: проблемний (метод проблемного викладу, частково-пошуковий), лекція, пояснення, демонстрація, консультації.

Форми і методи контролю: усне опитування, доповіді на семінарських заняттях; тестовий контроль; захист індивідуальних робіт, поточне оцінювання (тестування), контрольна робота, КСР.

Перелік компетентностей та програмних результатів навчання, які повинні бути сформовані у студентів в процесі вивчення навчальної дисципліни:

Компетентності

Інтегральна компетентність

ІК 1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів організації і функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 9. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК 10. Здатність діяти відповідально та свідомо.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 6. Здатність здійснювати діяльність з дотриманням вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності.

Програмні результати навчання

ПРН 8. Застосовувати одержані знання й уміння для ініціювання та реалізації заходів у сфері збереження навколишнього природного середовища і здійснення безпечної діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

ПРН 9. Знати вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної і правової держави.

Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальна дисципліна: «Вступ до спеціальності».

Постреквізити. Дисципліни, які будуть використовувати результати навчання даного курсу: «Економіка малого і середнього бізнесу», «Торговельна діяльність», «Підприємницька діяльність», «Організація виробництва».

2.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – <u>6</u>	Галузь знань <u>07 «Управління і адміністрування»</u> (шифр і назва)	<u>Нормативна</u>	
	Спеціальність: <u>076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»</u> (шифр і назва)		
Змістових модулів – <u>2</u>		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
Загальна кількість годин		1-й	1-й

– <u>180.</u>		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних: – <u>4 години на тиждень</u>	Освітній рівень: <u>Бакалавр</u>	30 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		30 год.	10 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		120 год.	160 год.
Вид контролю: <u>1 семестр - екзамен</u>			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 60 / 120

для заочної форми навчання – 20/160

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Тема 1. Економіка природокористування і охорона довкілля як наука.

Необхідність охорони навколишнього природного середовища та суть раціонального природокористування. Предмет, метод і завдання дисципліни. Еколого-економічна суть природокористування.

Тема 2. Природні ресурси в суспільному розвитку.

Поняття природного середовища і природних ресурсів. Класифікація природних ресурсів. Вплив форм власності на використання, відтворення, збереження і охорону природних ресурсів. Значення і роль роздержавлення і приватизації природних ресурсів у вирішенні екологічних проблем. Поняття природно-ресурсного потенціалу. Природно-ресурсний потенціал як фактор соціально-економічного розвитку. Класифікація природних ресурсів.

Тема 3. Стан довкілля в Україні.

Правові основи охорони довкілля та раціонального природокористування в Україні. Екологічні проблеми України та причини їх виникнення: проблема чистого повітря, проблема водопостачання та стічних вод, проблема захисту ґрунтів та надр. Трансформація природного середовища людською діяльністю: причини і можливі наслідки. Критерії оцінки стану екосистем та можливих змін в них з точки зору економіки.

Тема 4. Нормативно-правове регулювання природокористування

Державна система управління у сфері природоохорони і природокористування. Правова система управління. Класифікація забруднення навколишнього середовища. Граничні витрати зменшення забруднення, гранична шкода від забруднення. Економічний оптимум забруднення. Поняття “парниковий ефект”. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Ліцензування в системі охорони навколишнього середовища. Дозволи на право викидів, скидів, розміщення забруднюючих речовин. Торгівля квотами на викиди парникових газів.

Тема 5. Екологічна політика у сфері природокористування.

Екологічна політика: сутність і рівні. Принципи національної екологічної політики. Зміст і значення економічної оцінки наслідків порушення навколишнього природного середовища. Суть категорії збитків та механізм їх формування. Принципи визначення та показники економічного збитку від забруднення навколишнього природного середовища.

Тема 6. Економічні проблеми використання вторинних ресурсів і відходів як елемента ресурсозберігаючої та природоохоронної політики.

Класифікація відходів: за сферою утворення, за напрямом використання, за способом залучення до утилізації. Проблема методики грошової оцінки відходів. Відходи і продукти побічної переробки: резерв ресурсозбереження. Еколого-економічний аспект безвідходних технологій виробництва. Рівень безвідходності виробництва як критерій його екологізації. Фінансові методи стимулювання реалізації маловідходних і безвідходних ресурсо- та енергозберігаючих технологій, устаткування для утилізації і переробки відходів.

Тема 7. Екологічні затрати господарської діяльності.

Охорона і раціональне природокористування за умов інтенсифікації виробництва. Соціальна складова рівня забрудненості навколишнього середовища. Локальні війни. Екологічні катастрофи. Урбанізація як характерна прикмета сучасного розвитку суспільства. Наукові основи природокористування за умов інтенсифікації виробництва. Етапи розвитку науки природокористування. Складові соціальних параметрів екологічної кризи. Проблеми реалізації екологічних програм у розвинутих країнах світу. “Обмежене зростання” — висновок щодо глобальних проблем світової системи (Дж. Форрестор і Д. Медуз, США). Технічний прогрес — основний фактор раціонального природокористування. Ресурсозбереження як вирішальне джерело задоволення потреб людства. Санітарно-технічні і паліативні методи нейтралізації шкідливих відходів. Безвідходні технології. Перспективність проектування територіально-виробничих комплексів за технологічним принципом.

Тема 8. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля макроекономічного рівня.

Основні проблеми великих міст та промислових центрів України. Екологічні проблеми сільського господарства в Україні. Промислові відходи – як екологічна проблема України. Шляхи реалізації політики нашої держави в сфері екологічної безпеки. Системний аналіз екологічного менеджменту та екологічної безпеки України. Шляхи забезпечення екологічної безпеки в Україні (хімічний, біологічний, фізичний, соціально-економічний та гуманітарний аспект). Радіаційна та ядерна безпека в Україні.

Тема 9. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля регіонального рівня.

Регіональні аспекти забруднення навколишнього природного середовища України. Характеристика екологічних умов Полісся, Лісостепу і Степу. Характеристика екологічних умов Українських Карпат і Криму. Характеристика екологічних умов Чорного і Азовського морів. Наслідки аварії на ЧАЕС. Великомасштабні територіальні природоохоронні проблеми України. Шляхи поліпшення екологічної ситуації.

Моніторинг формування, розвитку та проявів екологічної небезпеки в регіональних умовах. Характерні особливості регіону, природна та соціально-економічні підсистеми. Зонування станів навколишнього природного середовища. Особливості Прикарпаття в контексті екологічної безпеки. Регіональні програми в сфері екологічної безпеки.

Тема 10. Еколого-економічні проблеми землекористування, надрокористування та освоєння корисних копалин.

Структура природно-ресурсного потенціалу: земельні ресурси, мінерально-сировинні, водні лісові, біологічні ресурси, їх коротка характеристика. Проблеми відтворення природних ресурсів. Фінансування витрат на ці процеси. Характеристика основних видів порушення земельних ресурсів. Загальні підходи до оцінки економічних збитків від різних видів порушень земельних ресурсів. Оцінка загальних втрат ресурсів та збитків НПС від гідромеліоративного будівництва.

Тема 11. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг.

Зміст, об'єкти та суб'єкти екологічного аудиту. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні. Форми екологічного аудиту. Порядок проведення екологічного аудиту. Організація еколого-аудиторської діяльності.

Моніторинг оточуючого природного середовища, його сутність та задачі. Види і методи моніторингу довкілля. Комплексний моніторинг біосфери. Основи екологічного нормування. Критерії оцінки якості природного середовища. Стандарти якості довкілля. Екологічний аудит, його задачі, процедура, дієвість. Екологічна експертиза та контроль якості оточуючого середовища. Сучасні екологічні вимоги до діяльності людини.

Діяльність представницьких органів влади, державних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в забезпеченні екологічної безпеки в Україні. Діяльність суб'єктів екологічного менеджменту непрямого впливу: наукові установи та заклади освіти, громадські організації, політичні партії та релігійні конфесії. Державне регулювання в сфері забезпечення складових екологічної безпеки.

Тема 12. Економіка раціонального використання водних ресурсів, відтворення й охорони лісових ресурсів.

Причини і види забруднення водних джерел. Загальні підходи і рекомендації по оцінці економічного збитку від забруднення і нераціонального використання ВР. Економічна оцінка збитку, нанесеного галузям н/г забруднення ВР. Плата за використання земельних, лісових водних і мінерально-сировинних ресурсів.

Тема 13. Забезпечення екологічної безпеки.

Поняття безпеки, її види: природні, техногенні, соціальні. Критерії і показники екологічної безпеки. Території підвищеного екологічного ризику. Території надзвичайної екологічної небезпеки. Об'єкти і території екологічних катастроф. Шляхи підвищення екологічної безпеки. Екологічна безпека як елемент національної безпеки. Напрями

забезпечення безпеки людини. Рівні забезпечення екологічної безпеки. Екологічна безпека як основа сталого розвитку. Принципи екологічної безпеки та їх значення для охорони довкілля. Стратегії управління екологічною безпекою.

Тема 14. Основи концепції сталого розвитку.

Конференція ООН з навколишнього середовища. Ріо-92+5. Програмні рішення конференції. Критерії та індикатори сталого розвитку. Природний баланс і взаємодія основних компонентів природно-ресурсного комплексу. Причини розбалансованості природно-ресурсних систем. Природні ресурси як фактор сталого розвитку. Ліси в контексті сталого розвитку.

Тема 15. Міжнародний досвід раціонального природокористування та охорони довкілля.

Основні глобальні екологічні, соціально-екологічні та еколого-економічні проблеми сучасності. Шляхи зменшення гостроти глобальних проблем людства, можливість фатальних сценаріїв розвитку людської цивілізації. Загальноземні аспекти екологічної безпеки. Міжнародні аспекти екологічної безпеки. Зростання взаємозалежності країн та різниця рівня життя в різних країнах як основні проблеми забезпечення екологічної безпеки на глобальному рівні.

Форми і методи міжнародної співпраці в сфері екологічної безпеки. Міжнародні екологічні саміти, симпозіуми, конференції та їх значення. Міжнародні екологічні організації, їх діяльність в сфері екологічної безпеки. Співпраця країн світу в сфері екологічної безпеки.

3. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість год.					
	Денна форма			Заочна форма		
	лекції	практич ні	самостій на робота	лекції	практич ні	самостійна робота
1. Основи природокористування та охорона довкілля.						
Тема 1. Економіка природокористування і охорона довкілля як наука.	2	2	8	1		11
Тема 2. Природні ресурси в суспільному розвитку	2	2	8	1	1	10
Тема 3. Стан довкілля в Україні.	2	2	8	1	1	11
Тема 4. Нормативно-правове регулювання природокористування	2	2	8	1	1	10
Тема 5. Екологічна політика у сфері природокористування	2	2	8		1	10
Тема 6. Економічні проблеми використання вторинних ресурсів і відходів як елемента ресурсозберігаючої та природоохоронної політики.	2	2	8		1	11
Тема 7. Екологічні затрати господарської діяльності.	2	2	8	1	1	10
2. Еколого-економічна політика природокористування.						
Тема 8. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля макроекономічного рівня.	2	2	8			11
Тема 9. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля регіонального рівня.	2	2	8	1	1	10
Тема 10. Еколого-економічні проблеми землекористування, надрокористування та освоєння корисних копалин.	2	2	8	1	1	11
Тема 11. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг	2	2	8	1	1	11
Тема 12. Економіка раціонального використання водних ресурсів, відтворення й охорони лісових ресурсів.	2	2	8	1	1	11
Тема 13. Забезпечення екологічної безпеки.	2	2	8	1		11
Тема 14. Основи концепції сталого розвитку.	2	2	8			11
Тема 15. Міжнародний досвід	2	2	8			11

раціонального природокористування та охорони довкілля..						
Усього годин	30	30	120	10	10	160

4. Теми лекційних занять

Назва теми	Кількість годин	
	д.ф.н.	з.ф.н.
Тема 1. Економіка природокористування і охорона довкілля як наука.	2	1
Тема 2. Природні ресурси в суспільному розвитку	2	1
Тема 3. Стан довкілля в Україні.	2	1
Тема 4. Нормативно-правове регулювання природокористування	2	1
Тема 5. Екологічна політика у сфері природокористування	2	
Тема 6. Економічні проблеми використання вторинних ресурсів і відходів як елемента ресурсозберігаючої та природоохоронної політики.	2	
Тема 7. Екологічні затрати господарської діяльності.	2	1
Тема 8. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля макроекономічного рівня.	2	
Тема 9. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля регіонального рівня.	2	1
Тема 10. Еколого-економічні проблеми землекористування, надрокористування та освоєння корисних копалин.	2	1
Тема 11. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг	2	1
Тема 12. Економіка раціонального використання водних ресурсів, відтворення й охорони лісових ресурсів.	2	1
Тема 13. Забезпечення екологічної безпеки.	2	1
Тема 14. Основи концепції сталого розвитку.	2	
Тема 15. Міжнародний досвід раціонального природокористування та охорони довкілля..	2	
Разом	30	10

5. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин	
	д.ф.н.	з.ф.н.
Тема 1. Економіка природокористування і охорона довкілля як наука.	2	
Тема 2. Природні ресурси в суспільному розвитку	2	1
Тема 3. Стан довкілля в Україні.	2	1
Тема 4. Нормативно-правове регулювання природокористування	2	1
Тема 5. Екологічна політика у сфері природокористування	2	1
Тема 6. Економічні проблеми використання вторинних ресурсів і відходів як елемента ресурсозберігаючої та природоохоронної політики.	2	1
Тема 7. Екологічні затрати господарської діяльності.	2	1
Тема 8. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля макроекономічного рівня.	2	
Тема 9. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля регіонального рівня.	2	1

Тема 10. Еколого-економічні проблеми землекористування, надрокористування та освоєння корисних копалин.	2	1
Тема 11. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг	2	1
Тема 12. Економіка раціонального використання водних ресурсів, відтворення й охорони лісових ресурсів.	2	1
Тема 13. Забезпечення екологічної безпеки.	2	
Тема 14. Основи концепції сталого розвитку.	2	
Тема 15. Міжнародний досвід раціонального природокористування та охорони довкілля..	2	
Разом	30	10

6. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин	
	д.ф.н.	з.ф.н.
Тема 1. Економіка природокористування і охорона довкілля як наука.	8	11
Тема 2. Природні ресурси в суспільному розвитку	8	10
Тема 3. Стан довкілля в Україні.	8	11
Тема 4. Нормативно-правове регулювання природокористування	8	10
Тема 5. Екологічна політика у сфері природокористування	8	10
Тема 6. Економічні проблеми використання вторинних ресурсів і відходів як елемента ресурсозберігаючої та природоохоронної політики.	8	11
Тема 7. Екологічні затрати господарської діяльності.	8	10
Тема 8. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля макроекономічного рівня.	8	11
Тема 9. Економічні проблеми природокористування та охорони довкілля регіонального рівня.	8	10
Тема 10. Еколого-економічні проблеми землекористування, надрокористування та освоєння корисних копалин.	8	11
Тема 11. Поняття про екологічний аудит, менеджмент та маркетинг	8	11
Тема 12. Економіка раціонального використання водних ресурсів, відтворення й охорони лісових ресурсів.	8	11
Тема 13. Забезпечення екологічної безпеки.	8	11
Тема 14. Основи концепції сталого розвитку.	8	11
Тема 15. Міжнародний досвід раціонального природокористування та охорони довкілля..	8	11
Разом	30	160

7. Індивідуальні завдання

Протягом семестру студенти виконують одне індивідуальне завдання, яке є невід'ємною складовою самостійної роботи.

Індивідуальне завдання виконується за рахунок годин самостійної роботи згідно з запропонованими студентам темами у реферативній формі (обсягом 8–15 с. відповідно оформленого друкованого тексту). Виконання його повинно сприяти розвитку навичок самостійного вивчення та цілеспрямованого аналізу конкретного питання за літературними джерелами і, по можливості, практичним матеріалом. Теми рефератів пов'язані з конкретними еколого-економічними проблемами України та світу.

Теми індивідуального завдання

1. Еколого-економічний аналіз, головні завдання, принципи та методи.

2. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря.
3. Необхідність екологізації виробництва за сучасних умов.
4. Форми заохочення і стимулювання природоохоронної діяльності.
5. Еколого-економічні проблеми Івано-Франківської області.
6. Еколого-економічні проблеми Донбасу.
7. Еколого-економічні проблеми Карпатського регіону.
8. Еколого-економічні проблеми Поліського регіону.
9. Еколого-економічний моніторинг.
10. Економічний механізм розвитку й охорони рекреаційних ресурсів в Україні.
11. Економічний механізм охорони рибних ресурсів в Україні.
12. Економічний механізм охорони рослинних ресурсів в Україні.
13. Економічний механізм охорони лісових ресурсів в Україні.
14. Роль економічних механізмів Кіотського протоколу у вирішенні проблем зміни клімату.
15. Концепція сталого розвитку.
16. Закономірності взаємодії суспільства і природи.
17. Міжнародна практика оцінювання природних ресурсів.
18. Стратегічні пріоритети сталого розвитку України в екологічній сфері.
19. Споживацька сутність сучасної економіки і проблеми екології.
20. Сучасні проблеми фінансування природоохоронних заходів в Україні.
21. Інвестиційна політика щодо охорони довкілля.
22. Безвідходні технології – головний шлях охорони довкілля від техногенного впливу.
23. Шляхи “екологічного” вирішення паливно-енергетичної проблеми в Україні.
24. Оцінка можливості подальшого розвитку атомної енергетики в Україні з позицій раціонального природокористування.
25. Еколого-економічні проблеми зони аварії Чорнобильської АЕС.
26. Еколого-економічні проблеми, пов’язані з функціонуванням гірничодобувної промисловості України.
27. Еколого-економічні проблеми, пов’язані з функціонуванням металургійного комплексу України.
28. Еколого-економічні проблеми, пов’язані з функціонуванням хімічних підприємств.
29. Еколого-економічні проблеми, пов’язані з функціонуванням теплових електростанцій.
30. Еколого-економічні проблеми, пов’язані з функціонуванням агропромислового комплексу України.
31. Екологізація підприємництва за сучасних умов.
32. Економічні інструменти впливу на ринкову кон’юнктуру у галузі використання природних ресурсів та розвитку екологічної інфраструктури.
33. Економічні збитки від забруднення навколишнього середовища.
34. Екологічний бюджет і природоохоронні фонди.
35. Інформаційне забезпечення управління природокористуванням і охороною природи.

8. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	<p>Знання, при формі семестрового підсумкового контролю-екзамену, оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки відповідно до національної шкали за такими критеріями:</p> <p>«відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;</p> <p>«добре» – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;</p> <p>«задовільно» – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;</p> <p>«незадовільно» – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p>																									
	Шкала оцінювання для екзамену																									
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;">університетська</th> <th style="width: 33%;">національна</th> <th style="width: 33%;">шкала ЄКТС</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>90 – 100</td> <td>відмінно</td> <td>A</td> </tr> <tr> <td>80-89</td> <td rowspan="2">добре</td> <td>B</td> </tr> <tr> <td>70-79</td> <td>C</td> </tr> <tr> <td>60-69</td> <td rowspan="2">задовільно</td> <td>D</td> </tr> <tr> <td>50-59</td> <td>E</td> </tr> <tr> <td>26-49</td> <td>незадовільно з можливістю повторного складання</td> <td>FX</td> </tr> <tr> <td>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</td> <td>1-25</td> <td>F</td> </tr> </tbody> </table>	університетська	національна	шкала ЄКТС	90 – 100	відмінно	A	80-89	добре	B	70-79	C	60-69	задовільно	D	50-59	E	26-49	незадовільно з можливістю повторного складання	FX	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	1-25	F			
університетська	національна	шкала ЄКТС																								
90 – 100	відмінно	A																								
80-89	добре	B																								
70-79		C																								
60-69	задовільно	D																								
50-59		E																								
26-49	незадовільно з можливістю повторного складання	FX																								
незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	1-25	F																								
Система оцінювання курсу	<p style="text-align: center;">100 бальна – (50 балів протягом семестру та 50 балів за екзамен)</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th colspan="5">Поточне тестування та самостійна робота</th> <th rowspan="4" style="width: 10%;"></th> <th rowspan="4" style="width: 10%;"></th> </tr> <tr> <th style="width: 15%;">Модуль 1</th> <th style="width: 15%;">Модуль 2</th> <th colspan="2" style="width: 30%;">Модуль 3</th> <th rowspan="2" style="width: 10%;"></th> </tr> <tr> <td rowspan="2" style="width: 15%; vertical-align: middle;">Поточний контроль</td> <td rowspan="2" style="width: 15%; vertical-align: middle;">Контрольні роботи 2: тестування змістовий модуль 1; тестування змістовий модуль 2</td> <th colspan="2" style="width: 30%;">Самостійна робота</th> <th rowspan="2" style="width: 10%; vertical-align: middle;">Екзаменацій на робота (екзамен)</th> </tr> <tr> <th style="width: 15%;">Тестування</th> <th style="width: 15%;">Індивідуальна робота</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="width: 15%;">Теми 1-15</td> <td style="width: 15%;">Теми 1-15</td> <td style="width: 15%;">Теми 1-15</td> <td style="width: 15%;">Теми 1-15</td> <td style="width: 10%;">Теми 1-15</td> <td style="width: 10%;"></td> </tr> </tbody> </table>	Поточне тестування та самостійна робота							Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3			Поточний контроль	Контрольні роботи 2: тестування змістовий модуль 1; тестування змістовий модуль 2	Самостійна робота		Екзаменацій на робота (екзамен)	Тестування	Індивідуальна робота	Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15	
Поточне тестування та самостійна робота																										
Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3																								
Поточний контроль	Контрольні роботи 2: тестування змістовий модуль 1; тестування змістовий модуль 2	Самостійна робота							Екзаменацій на робота (екзамен)																	
		Тестування	Індивідуальна робота																							
Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15	Теми 1-15																						

	20	20	5	5		
	50				50	100
Система поточного оцінювання знань студентів на практичних заняттях	<p>Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті за виступ та виконання письмового завдання студентом. Передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання практичних завдань.</p> <p>Критерії поточного оцінювання:</p> <p>«5» – в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.</p> <p>«4» – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.</p> <p>«3» – в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.</p> <p>«2» – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.</p> <p>Поточні оцінки 2, 3, 4, 5, які можуть отримати студенти під час практичних занять сумуються. Середній бал за поточний контроль переводиться у 20 бальну шкалу.</p>					
Система оцінювання знань через проведення контрольних робіт	<p>Контрольні роботи проводяться з метою визначення стану засвоєння матеріалу здобувачами вищої освіти за період теоретичного навчання.</p> <p>З дисципліни передбачено виконання двох контрольних робіт після закінчення вивчення тем змістового модуля №1, №2. Контрольна робота оцінюється максимум у 10 балів (за сумою двох 20).</p> <p>Контрольна робота проводиться в тестовій формі. Кількість тестових завдань у варіанті 20. Студенти опрацьовують питання, тем змістового модуля і для контролю проходять тестування в системі дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua) (дві спроби – кращий результат).</p>					
Система оцінювання знань самостійної роботи студентів	<p>Самостійна робота студентів:</p> <p>1. Тестування</p> <p>2. Індивідуальна робота</p> <p>Тестовий контроль: студент опрацьовує питання, що призначені для самостійного вивчення і для контролю проходить тестування в системі дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua) (дві спроби – кращий результат). Максимальна кількість балів за тестування становить 5 балів (20 тестів по 0,25 бали)</p> <p>Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання індивідуального</p>					

	<p>завдання (ІЗ).</p> <p>Максимальна кількість балів за ІЗ становить 5 балів.</p> <p>Контроль знань індивідуальної роботи проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Модульний контроль знань індивідуальної роботи студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або індивідуальних завдань.</p> <p>Критерії контролю знань індивідуальної роботи студентів (за виконання письмової контрольної роботи або індивідуального завдання):</p> <p>5 балів - в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі завдання.</p> <p>4 бали - достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.</p> <p>3 бали - в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.</p> <p>2 бали - не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.</p> <p>1 бал - частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.</p> <p>0 балів - не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.</p> <p>Індивідуальне завдання виконується в окремому зошиті або друкується на окремих аркушах.</p>
<p>Підсумковий семестровий контроль</p>	<p>Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що здійснюється в університеті у формі екзамену. Підсумковий семестровий контроль оцінюється від 0 до 100 балів і переводиться у національну шкалу шкалу ЄКТС.</p> <p>Студент повинен набрати не менше 25 балів у сумі за три змістові модулі:</p> <ul style="list-style-type: none"> М 1. Поточний контроль (1-20 балів). М 2. Контрольна робота (1-20 балів). М 3. Самостійна робота (1-10 балів). <p>Якщо студент набрав менше 25 балів. Дозволяється, як виняток, з дозволу декана економічного факультету за заявою, погодженою з кафедрою</p>

	<p>теоретичної і прикладної економіки, одноразове виконання студентом додаткових видів робіт з навчальної дисципліни (відпрацювання пропущених занять, перескладання змістових модулів, виконання індивідуальних завдань тощо) для підвищення оцінок за змістові модулі.</p> <p>Екзамен (максимум 50 балів) проводиться у комбінованій формі (письмова + усна компоненти).</p> <p>Структура екзаменаційного білета:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Письмова компонента (30 тестових питань у системі дистанційного навчання університету (d-learn.pnu.edu.ua) (максимум 30 балів). 2. Усна компонента включає одне теоретичне питання (максимум 10 балів) та одну задачу (максимум 10 балів). <p>В умовах карантину ідентифікація здобувача вищої освіти відбувається з використанням програми ZOOM.</p> <p>Повторне складання екзаменів допускається не більше двох разів з кожної дисципліни:</p> <p>один раз викладачеві (талон №2) тестування в системі дистанційного навчання + усне опитування відповідно до програмових вимог, другий – комісії (талон №3) реалізується виключно у тестовій формі з використанням організаційно-технологічних процесів.</p> <p>Якщо студент не склав навчальну дисципліну за талоном 3, дозволяється повторне вивчення навчальної дисципліни впродовж наступного семестру (планується за рахунок власного часу студента і не фінансується з бюджетних коштів).</p>
Політика курсу	
<p>Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/.</p> <p>Відвідування занять є важливою складовою навчання. Дозволяється вільне відвідування лекцій. Пропуски практичних занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку на консультаціях, при цьому оцінка не ставиться, а н/б округляється.</p>	

9. Програмові вимоги з дисципліни.

1. Поняття природокористування, його соціально-економічна суть і складові.
2. Поняття про природні умови та природні ресурси.
3. Визначення і характеристики «природного середовища».
4. Сутність і визначення поняття «навколишнє середовище».
5. Класифікація процесів порушення природи.
6. Використання природних ресурсів. Характеристика основних видів забруднення навколишнього середовища.
7. Поняття природоохоронної діяльності.
8. Види природоохоронних заходів.
9. Адміністративні та економічні методи управління природокористуванням.
10. Джерела фінансування природоохоронних заходів.
11. Економічний механізм здійснення екологічної політики в Україні.
12. Поняття економічної оцінки природних ресурсів. Основні принципи економічної оцінки природних ресурсів.
13. Основні підходи до економічної оцінки природних ресурсів.
14. Еколого-економічні інструменти: принципи формування і механізми дії. Форми еколого-економічних інструментів.
15. Основи платного природокористування в Україні. Система податків та платежів за забруднення навколишнього середовища.

16. Рентна плата за використання природних ресурсів. Екологічний податок в Україні.
17. Економічна ефективність природоохоронної діяльності
18. Екологічні затрати господарської діяльності. Поняття економічного збитку. Визначення і класифікація збитків.
19. Методи визначення економічних збитків. Розрахунок розмірів відшкодування збитків за наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.
20. Розрахунок маси наднормативного скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт. Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт.
21. Розрахунок розміру відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок забруднення підземних вод фільтратом сміттєзвалищ та полігонів твердих побутових відходів (ТПВ).
22. Підстави для визначення економічного збитку, заподіяного рибному господарству. Розрахунок збитків, заподіяних рибному господарству.
23. Визначення економічного результату природоохоронної діяльності. Ефективність капіталовкладень в природоохоронну діяльність.
24. Поняття екологізації. Оцінка рівня екологізації.
25. Система органів управління в галузі екології Сутність управління природоохоронною діяльністю .
26. Компетенції Верховної Ради України. Основний закон природоохоронного управління
27. Державне регулювання та державний контроль в галузі охорони довкілля. Підстави для тимчасового обмеження виробництва.
28. Адміністративні важелі управління на місцевому рівні. Екологічні та юридичні умови надання згоди на розміщення підприємств.
29. Порядок розробки та втілення місцевих екологічних програм. Поняття загального природокористування.
30. Дозволи на спеціальне природокористування. Створення та визначення статусу цільових фондів охорони природи.
31. Платежі за забруднення навколишнього середовища.
32. Зовнішні зв'язки в галузі охорони природи. Організація поводження з промисловими та побутовими відходами.
33. Затвердження лімітів викидів та скидів забруднюючих речовин. Погодження планів природоохоронних заходів підприємств.
34. Спеціально-уповноваженні державні органи в галузі охорони природи.
35. Організація моніторингу , забезпечення роботи державної інформаційної системи. Здійснення державної екологічної експертизи.

10. Рекомендована література.

Основна література

1. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління та ін. К. : Либідь, 2014. 432 с.
2. Мельник Л. Г. Екологічна економіка. Суми : ВТД "Університетська книга", 2012. 348 с.
3. Сафранов Т. А. Екологічні основи природокористування. Львів : Новий Світ. 2010, 2014. 248 с.
4. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій : навчальний посібник. Суми: Вид. "Університетська книга", 2011. 326 с.
5. Бондаря О.І., Рудька Г.І. Екологічна безпека та охорона навколишнього середовища: підручник. К. : Вид. ПП "ЕКМО" ; Х. : ТОВ "Укртехнологія", 2014. 424 с.
6. В.Ф. Семенова, О. Л. Михайлик. Екологічний менеджмент: навчальний посібник. К. Центр навчальної літератури, 2014. 408 с.

Наукові публікації

1. Бабич А.С., Авраменко Н.Л. Ефективність встановлених ставок податку за одиницю забруднень в Україні і світі. *Молодий вчений: науковий журнал*. 2015. № 12 (27). Ч. 1. С. 91 – 95.
2. Драган І.В. Інформаційне забезпечення державного управління раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу. *Наукові праці. Державне управління*. 2014. Вип. 230. – Т. 242. С. 44 – 50.
3. Економіка природокористування: стан, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції (м. Ірпінь, 13 – 20 березня 2017 р.). Ірпінь: УДФСУ, 2017. 254 с.
4. Краснова М.В. Проблеми правового регулювання використання та охорони (збереження) природно-ресурсного потенціалу України. *Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-ій річниці Донецького національного університету*, 14 – 15 травня 2015 р., Вінниця, 2015. 327 с.
5. Романенко В.В. Зарубіжний досвід екологічного оподаткування: ефективні підходи, доцільні в Україні. *Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів*. 2013. С. 87 – 89.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
3. Офіційний веб-сайт Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». URL: http://ecos.kiev.ua/science/international_relations/. (дата звернення: 25.08.2020).
4. Офіційний веб-сайт Інституту агроекології і природокористування НААН. URL: <http://www.agroeco.org.ua/index.php/ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
5. Офіційний веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <http://www.menr.gov.ua>. (дата звернення: 25.08.2020).
6. Офіційний веб-сайт Науково-дослідного інституту сталого розвитку та природокористування. URL: <http://ndisrp.ucoz.ua/>. (дата звернення: 25.08.2020).
7. Офіційний веб-сайт Державної екологічної Інспекції України. URL: <http://dei.gov.ua>. (дата звернення: 25.08.2020).